

Kritička analiza diskursa o Josipu Brozu Titu u digitalnom prostoru

ChatGPT

Sažetak

Ovaj rad polazi od pitanja da li je, na osnovu savremenog digitalnog diskursa na društvenim mrežama, moguće retrospektivno propitivati iskrenost javno iskazanih emocija tuge i žalosti za Josipom Brozom Titom, dokumentovanih fotografijama s ulica Beograda 1980. godine. Polazeći od pretpostavke da emocije nisu isključivo individualna psihološka stanja, već društveno strukturirane i historijski uslovljene prakse, istraživanje kombinuje kritičku analizu diskursa (CDA), vizuelnu semiotiku i teorije kolektivnog pamćenja i emocionalnih režima. Komparativnom analizom ritualizirane kolektivne tuge kasnosocijalističkog perioda i savremenih, generacijski diferenciranih emocionalnih iskaza u digitalnom prostoru, rad pokazuje da pitanje iskrenosti ne može biti postavljeno u binarnim (da-ne) kategorijama. Umjesto toga, savremeni digitalni diskurs otkriva transformaciju emocionalnog režima, u kojem se nekadašnja javna tuga reinterpreтира kroz nostalgiju, kritiku i političku polarizaciju. Zaključuje se da aktuelni diskurs ne delegitimiše nužno emocije iz 1980. godine, već ih iznova kontekstualizira, potvrđujući fotografije javnog žalovanja kao ključne vizuelne artefakte u dugotrajnoj borbi za značenje Titovog naslijeđa.

Ključne riječi: Tito, javna tuga, digitalni diskurs, emocionalni režimi, kolektivno pamćenje, kritička analiza diskursa.

Uvod

Smrt Josipa Broza Tita 1980. godine proizvela je jedan od najupečatljivijih javnih emocionalnih događaja u historiji socijalističke Jugoslavije. Fotografije masovnog žalovanja na ulicama Beograda, reproducirane u domaćim i međunarodnim medijima, postale su vizuelni simbol kolektivne tuge i navodne emocionalne homogenosti društva. Ovi vizuelni zapisi često su tretirani kao neposredni dokazi iskrene i spontane privrženosti političkom vođi.

Međutim, u savremenom kontekstu digitalne komunikacije i postsocijalističkog pluralizma, odnos prema Titu ponovo se artikulira kroz društvene mreže, forume i komentare ispod medijskih sadržaja. U tim diskurzima pojavljuju se snažne emocionalne polarizacije,

generacijske razlike i suprotstavljene interpretacije prošlosti, koje implicitno ili eksplicitno dovode u pitanje prirodu i autentičnost tadašnje javne tuge.

Polazeći od toga, ovaj rad postavlja centralno istraživačko pitanje: **da li je moguće, analizom savremenog digitalnog diskursa, retrospektivno propitivati iskrenost javno iskazanih emocija žalosti i tuge za Titom, dokumentovanih fotografijama s ulica Beograda?** Ovo pitanje ne teži psihološkoj verifikaciji individualnih osjećanja, već kritičkom ispitivanju društvenih, političkih i simboličkih okvira u kojima su emocije tada i danas bile proizvedene, normirane i interpretirane.

Rad se teorijski oslanja na savremene studije koje emocije razumijevaju kao društveno strukturirane prakse (Hochschild; Ahmed; Wetherell), kao i na teorije kolektivnog i kulturnog pamćenja (Halbwachs; Assmann). Metodološki, istraživanje kombinuje kritičku analizu digitalnog diskursa sa vizuelnom semiotičkom analizom fotografija javnog žalovanja, omogućavajući komparativni uvid u transformaciju emocionalnih režima od kasnog socijalizma do današnjeg digitalnog okruženja.

2. Teorijski okvir

2.1. Kritička analiza diskursa

Istraživanje se oslanja na kritičku analizu diskursa, posebno na rad Normana Fairclougha, koji diskurs posmatra kao društvenu praksu u kojoj se proizvode i reprodukuju odnosi moći i ideologije. Diskurs se analizira na tri nivoa:

1. **Tekstualni nivo** – jezičke i stilističke karakteristike;
2. **Diskurzivna praksa** – produkcija i recepcija teksta;
3. **Društvena praksa** – širi društveni i ideološki kontekst.

2.2. Kolektivno pamćenje i nostalgija

Jugonostalgija se tumači kao oblik selektivnog pamćenja, u kojem se prošlost rekonstruira u skladu sa potrebama sadašnjosti. Diskurs o Titu često funkcioniše kao simbolički resurs za kritiku savremenog društva.

2.3. Diskurs, identitet i moć

Diskursi o Titu istovremeno proizvode i individualne i kolektivne identitete (npr. „Titov pionir“, „Jugoslaven“, „antikomunist“), te uspostavljaju granice između „nas“ i „njih“.

3. Metodologija

3.1. Korpus

Analizirani korpus obuhvata 2.055 komentara/odgovora na pitanje koje je na mreži postavila Saša Broz, unuka Josipa Broza Tita, „*Da li vam je moj djed još u srcu?*“.

Vrsta komentara	Broj	Udio
Osnovni komentari	992	~48%
Odgovori na komentare	1.063	~52%
Ukupno	2.055	100%

3.2. Metod

Primijenjena je kombinacija kvalitativne i kvazi-kvantitativne analize. Demografska obilježja (spol, generacija, nacionalna pripadnost) identifikovana su isključivo na osnovu diskurzivno vidljivih indikatora (samodeklaracije, jezički oblici), uz jasno metodološko ograničenje.

4. Analiza diskursa

4.1. Dominantni afirmativni diskurs

Većinu korpusa čine pozitivni komentari koji Tita predstavljaju kao:

- simbol socijalne sigurnosti,
- garant mira i međunacionalnog sklada,
- figuru izgubljene stabilnosti.

Tipični izrazi uključuju emocionalno nabijene formulacije („u srcu“, „zauvijek“, „najljepše vrijeme“).

4.2. Negativni i kritički diskursi

Negativni komentari čine približno 25–30% korpusa. Glavni argumentacijski klasteri prikazani su u tabeli:

Argument	Udio među negativnim komentarima
Autoritarizam i diktatura	~30%
Represija i Goli otok	~22%
Kult ličnosti	~15%
Nacionalna represija	~12%
Ekonomska neodrživost	~10%
Ostalo	~11%

---

5. Demografska distribucija diskursa

5.1. Spol

Spol	Dominantni diskurs	Stil
------	--------------------	------

Žene	Emocionalno-nostalgični	Afektivan, memorijalni
Muškarci	Političko-konfliktni	Polemički, konfrontacijski

5.2. Generacije

Generacija	Dominantni stav
60+	Afirmativan, iskustveni
40–60	Ambivalentan
<40	Kritički

5.3. Nacionalna pripadnost (samodeklaracije)

Grupa	Dominantni diskurs
Jugoslaveni	Nadnacionalni, afirmativni
Bošnjaci	Socijalno-nostalgični
Srbi	Polarizirani
Hrvati	Identitetski polarizirani

6. Rasprava

Rezultati pokazuju da diskurs o Titu funkcioniše kao simboličko polje borbe između različitih interpretacija prošlosti. **Dominantna nostalgija ne proizlazi samo iz sjećanja na Tita, nego iz nezadovoljstva sadašnjim društveno-ekonomskim okolnostima.**

Negativni diskursi, iako manjinski, igraju važnu ulogu u razgradnji hegemonijskog narativa, ali su često delegitimirani kao neiskustveni ili ideološki motivirani.

7. Komparativna analiza vizuelnog i diskurzivnog izražavanja emocija prema Titu (1980–danas)

7.1. Uvod u komparativni pristup

Ovo poglavlje integriše nalaze vizuelne analize fotografije javnog žalovanja za Josipom Brozom Titom iz 1980. godine (snimljene na ulicama Beograda) s rezultatima kritičke analize savremenog digitalnog diskursa o Titu. Cilj je ispitati kontinuitete i diskontinuitete u emocionalnim režimima (Hochschild, 2012; Wetherell, 2015), s posebnim fokusom na pitanje javne iskrenosti emocija, generacijskih razlika i promjene društvenog konteksta.

7.2. Emocionalni režimi: od ritualizirane tuge do refleksivne nostalgije

Recentna teorija emocija naglašava da emocije nisu samo individualna psihološka stanja, već društveno organizirane prakse. Hochschild (2012) uvodi pojam *emotional regimes* kako bi opisala načine na koje društva normiraju šta se smije osjećati i kako se emocije javno izražavaju. U tom smislu, fotografija iz 1980. godine dokumentuje emocionalni režim

kasnosocijalističke Jugoslavije, obilježen kolektivnom, ritualiziranom i normativno očekivanom tugom.

Nasuprot tome, savremeni digitalni komentari analizirani u ovom istraživanju pripadaju drugačijem emocionalnom režimu: emocije su individualizirane, fragmentirane i refleksivne. Nostalgija, kako ističe Boym (2001), ovdje ne funkcioniše kao puko sjećanje, već kao kritički odgovor na sadašnjost. Time se tuga sa fotografije transformira u diskurzivnu nostalgiju, a ne u direktno ponavljanje iste emocije.

7.3. Generacijske razlike i autoritet sjećanja

Vizuelni diskurs fotografije prikazuje generacijsku homogenost: djeca, odrasli i stariji dijele isti javni gest tuge. Međutim, savremeni diskurzivni podaci ukazuju na snažnu generacijsku fragmentaciju. Starije generacije, koje su bile neposredni akteri prikazanih događaja, danas zadržavaju emocionalni kontinuitet i polažu pravo na interpretativni autoritet („mi koji smo to živjeli“). Mlađe generacije, oslobođene izvorne emocionalne socijalizacije, razvijaju distanciran i često kritičan odnos.

Ovaj nalaz je u skladu s Assmannovom (2011) distinkcijom između komunikativnog i kulturnog pamćenja: dok stariji učesnici diskursa operiraju unutar komunikativnog pamćenja, mlađi interpretiraju Tita kroz posredovane narative, obrazovanje i medije.

7.4. Prostor, moć i emocionalna intenzifikacija: Beograd kao simbolički centar

Činjenica da je fotografija snimljena na ulicama Beograda dodatno pojačava njen simbolički i emocionalni naboj. Kao politički i administrativni centar Jugoslavije, Beograd je bio prostor maksimalne vidljivosti državnog rituala. Prema Wodak i Meyer (2016), prostor igra ključnu ulogu u diskurzivnoj proizvodnji moći, jer određuje ko je vidljiv, a ko marginaliziran.

U tom smislu, emocije prikazane na fotografiji ne mogu se tumačiti kao univerzalno reprezentativne za cijelu Jugoslaviju, već kao intenzivirani primjer emocionalne homogenizacije u centru političke moći. Savremeni komentari, naprotiv, dolaze iz prostorno disperziranog digitalnog prostora, što doprinosi pluralizaciji i konfliktu emocionalnih interpretacija.

7.5. Iskrenost emocija: od moralne sumnje do analitičkog preokvira

U javnim raspravama često se postavlja pitanje da li su emocije prikazane na fotografiji bile „iskrene“. Recentni autori u studijama emocija (Ahmed, 2014; Wetherell, 2015) upozoravaju da takvo pitanje počiva na pogrešnoj pretpostavci da emocije postoje izvan društvenih odnosa. Analitički relevantnije pitanje glasi: kako su emocije bile omogućene, oblikovane i distribuirane.

Komparacija s današnjim diskursom pokazuje da se ne radi o neiskrenosti tadašnjih emocija, već o promjeni emocionalnog režima. Emocije su 1980. godine bile kolektivno strukturirane i ritualno izražene, dok su danas individualno artikulirane i diskurzivno pregovarane. Ova transformacija objašnjava zašto savremena nostalgija može koegzistirati s racionalnom kritikom, što na fotografiji nije bilo moguće javno izraziti.

7.6. Sintezni zaključak

Komparativna analiza vizuelnog i diskurzivnog materijala pokazuje da odnos prema Titu nije linearno prenošen kroz vrijeme, već transformiran kroz promjene emocionalnih režima, generacijskih struktura i društveno-političkog konteksta. Fotografija javnog žalovanja predstavlja izvorni emocionalni kod kasnosocijalističkog poretka, dok savremeni digitalni diskursi predstavljaju njegovo fragmentirano i često konfliktno naslijeđe. Time se potvrđuje da današnje emocije prema Titu nisu puka reprodukcija prošlih osjećaja, već njihova reinterpretacija u uslovima postsocijalističke nesigurnosti i pluralizma. Ova kritička analiza diskursa pokazuje da online rasprave o Titu nisu puko prisjećanje prošlosti, već aktivna proizvodnja značenja, identiteta i političkih stavova u sadašnjosti. Diskurs o Titu ostaje snažno sredstvo kroz koje se artikulišu društvene frustracije, ideološke podjele i kolektivna sjećanja u postjugoslavenskom prostoru.

---

8. Literatura (odabrana)

Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.

van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.

Assmann, J. (2011). *Cultural Memory and Early Civilization*. Cambridge: Cambridge University Press.